

УДК 1:316.3]:316.624-053.6

ВОЛОГІН Юрій – аспірант кафедри філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 24, вул. Івана Франка, м. Дрогобич, Львівська область, Україна, індекс 82100 (vologin89@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0567-1770>

ТКАЧЕНКО Олександр – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 24, вул. Івана Франка, м. Дрогобич, Львівська область, Україна, індекс 82100 (tkachenkoaleksandr1928@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0674-0144>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.51.5>

Бібліографічний опис статті: Вологін, Ю., Ткаченко, О. (2025). Методологічний потенціал концептуальних моделей кібербулінгу в дослідженні деструктивної поведінки підлітків. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*. 51, 88–103, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.51.5>

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ КІБЕРБУЛІНГУ В ДОСЛІДЖЕННІ ДЕСТРУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Анотація. Метою статті є критичний соціально-філософський аналіз існуючих концептуальних моделей кібербулінгу. **Методологія.** Використано загальнонаукові методи аналізу й синтезу, індукції й дедукції, аналогії й узагальнення. Значущим для нашого дослідження став теоретико-методологічний потенціал сучасної філософської антропології. Важливим, як і в будь-якому дослідженні, яке претендує на об'єктивність, залишається діалектичний метод. Наприклад, в контексті нашої проблематики за допомогою нього біологічні, психологічні, соціокультурні та екзистенціальні детермінанти деструктивної поведінки розглядаються в їхньому нерозривному взаємозв'язку та єдності. **Наукова новизна**

© Вологін Юрій, Ткаченко Олександр, 2025

статті полягає у спробі інтеграції розрізнених концептуальних моделей кібербулінгу в єдину соціально-філософську рамку аналізу деструктивної поведінки підлітків. Здійснено системне порівняння моделей Барлетта-Джентіла, Андерсона-Бушмана, Фергюсона, Слоттер-Фінкель, Вонг, а також соціально-екологічної діатежно-стресової моделі Свірер-Хаймел у контексті їхнього методологічного потенціалу. Наголошено на феномені вразливості, що безпосередньо пов'язаний з відкритістю людського існування. Актуалізована необхідність створення інтегрованої філософської моделі, в основі якої – філософсько-антропологічне уявлення про людину, яке ґрунтується на засадах її принципової полісутнісності. **Висновки.** Методологічний потенціал концептуальних моделей кібербулінгу сприяє створенню багаторівневої системи аналізу деструктивної поведінки підлітків, що поєднує психологічні, соціальні та філософські аспекти. Ці моделі не лише окреслюють чинники виникнення агресії, а й указують на можливі шляхи її профілактики – збереження духовних основ сім'ї (релігійності, моральності, глибинного спілкування), розвиток цифрової емпатії, підвищення якості онлайн-взаємодій, формування критичного мислення та етичної культури користувачів.

Ключові слова: агресія, деструктивність, кібербулінг, модель кібербулінгу Барлетта-Джентіла (BGCM), модель агресії К. А. Андерсона, Б. Дж. Бушмана, модель каталізатора К. Дж. Фергюсона, модель «трьох І» Е. Б. Слоттер, Е. Дж. Фінкель, модель кіберзлочинів Р. Вонг, модель «діатежно-стрес» С. Свірер, Ш. Хаймел, модель втручання у кібербулінг, особистість.

VOLOGIN Yury – Postgraduate Student at the Department of Philosophy, Sociology and Political Science named after Professor Valerii Skotnyi, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Lviv region, Ukraine, postal code 82100 (vologin89@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0567-1770>

TKACHENKO Oleksandr – Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor at the Department of Philosophy, Sociology and Political Science named after Valeriy Skotnyi, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Lviv region, Ukraine, postal code 82100 (tkacenkoaleksandr1928@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0674-0144>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.51.5>

To cite this article: Vologin, Yu., Tkachenko, O. (2025). Metodolohichniy potentsial kontseptualnykh modelei kiberbulinhu v doslidzhenni destruktivnoi povedinky pidlitkiv [Methodological potential of conceptual models of cyberbullying in the study of adolescent destructive behavior]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Droho-bytskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Ivana Franka. Seriya «Filosofia» – Human Studies. Series of «Philosophy»: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*. 51, 88–103, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.51.5>

METHODOLOGICAL POTENTIAL OF CONCEPTUAL MODELS OF CYBERBULLYING IN THE STUDY OF ADOLESCENT DESTRUCTIVE BEHAVIOR

Summary. The *purpose* of the article is to provide a critical socio-philosophical analysis of existing conceptual models of cyberbullying. **Methodology.** The research employs general scientific methods of analysis and synthesis, induction and deduction, analogy and generalization. The theoretical and methodological potential of contemporary philosophical anthropology has become significant for our study. The dialectical method also remains important, as in any research that claims objectivity. For instance, in the context of our problem, this method enables the consideration of biological, psychological, sociocultural, and existential determinants of destructive behavior in their inseparable interconnection and unity. The **scientific novelty** of the article lies in the attempt to integrate disparate conceptual models of cyberbullying into a unified socio-philosophical framework for analyzing adolescent destructive behavior. A systematic comparison is undertaken of the Bartlett–Gentile model, the Anderson–Bushman model, Ferguson’s model, the Slotter–Finkel model, Wong’s model, as well as the socio-ecological diathesis–stress model by Swearer and Hymel, in the context of their methodological potential. Particular emphasis is placed on the phenomenon of vulnerability, which is directly linked to the openness of human existence. The necessity of developing an integrated philosophical model is highlighted—one grounded in a philosophical-anthropological conception of the human being

*that is based on the principle of its inherent multi-structured nature. **Conclusions.** The methodological potential of conceptual models of cyberbullying contributes to the development of a multi-level system for analyzing destructive behavior in adolescents, integrating psychological, social, and philosophical dimensions. These models not only delineate the factors underlying the emergence of aggression but also indicate possible pathways for its prevention—preserving the spiritual foundations of the family (religiosity, morality, meaningful communication), fostering digital empathy, improving the quality of online interactions, and cultivating critical thinking and ethical culture among users.*

Key words: aggression, destructiveness, cyberbullying, Bartlett–Gentile Cyberbullying Model (BGCM), General Aggression Model (C. A. Anderson, B. J. Bushman), Catalyst Model (C. J. Ferguson), “Three I’s” Model (E. B. Slotter, E. J. Finkel), Cybercrime Model (R. Wong); Diathesis–Stress Model (S. Swearer, S. Hymel), cyberbullying intervention model, personality.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що необхідною умовою наукового пізнання будь-якої реальності є конструювання її теоретичної моделі (ідеального типу, за М. Вебером), як певного масштабу для співвіднесення з емпіричною реальністю. «Довести до свідомості ці масштаби, які знаходять своє вираження у конкретних оцінних судженнях, – це останнє, на що здатна наукова критика, доки вона не переходить у сферу спекуляції» (Вебер, 1998). З огляду на міждисциплінарну направленість нашого дослідження, актуальною постає теоретична перспектива моделей кібербулінгу Барлетта та Джентіла (BGCM); агресії К. А. Андерсона і Б. Дж. Бушмана; каталізатора (Catalyst Model) К. Дж. Фергюсона; «трьох І» Е. Б. Слоттер, Е. Дж. Фінкель, яку адаптував для вивчення кіберзлочинів Р. Вонг; «діатез-стрес» С. Свірер, Ш. Хаймел, а також моделі втручання у кібербулінг на основі загальної теорії злочинності та теорії рутинної діяльності.

Застосування існуючих моделей у методологічному аспекті надає нові можливості для майбутніх досліджень та профілактики деструктивної поведінки молоді. Актуальність інтеграції різних підходів і концепцій у межах соціально-філософського дослідження агресії підлітків в кіберпросторі залишається

надзвичайно високою унаслідок інтенсифікації цифрової комунікації, розвитку соціальних медіа, нових форматів взаємодії та особливостей розвитку покоління цифрової епохи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Погодимось з Н. Ансарі (2019) в тому, що немає єдиної думки щодо комплексної теоретичної моделі, яка пояснює кібербулінг. Авторка наголошує, що «переважно теоретичний стан досліджень створює бар'єр для цілісного розуміння цього явища» (Ansary, 2019), оскільки наявні підходи часто ґрунтуються на адаптації традиційних моделей агресії не враховуючи специфіки віртуального середовища. На думку американської дослідниці, моделі, що існують, є «занадто спрощеними та не відображають всієї складності кібербулінгу, зокрема взаємодії індивідуальних, сімейних, шкільних та соціальних чинників» (Ansary, 2019). Таким чином, Н. Ансарі пропонує звернути увагу на розроблення нових інтегративних підходів, що поєднували б персональні та контекстуальні фактори, а також урахували вплив цифрового середовища. Її позиція є важливою для подальших досліджень, адже вона вказує на потребу у створенні більш всеосяжної теоретичної моделі, яка б адекватно відображала складний і багатовимірний характер кібербулінгу.

Вагомим внеском на шляху до створення єдиної моделі кібербулінгу стало дослідження Р. Керстена та Т. Грайтемаєра (2024), в якому здійснена комплексна емпірична перевірка Загальної моделі агресії (GAM). Результати дослідження австрійських науковців підтверджують високу релевантність моделі К. А. Андерсона і Б. Дж. Бушмана для пояснення агресії в повсякденному житті людей і надають емпіричні докази того, що виникнення насильства не можна пояснити окремими факторами. Воно є результатом взаємодії ситуаційних та особистісних змінних (Kersten, Greitemeyer, 2024).

Теоретико-методологічний аналіз «Загальної моделі агресії» (GAM) здійснено українським психологом О. Дроздовим (2007). Аналіз основних положень GAM дозволив йому дійти висновку, що вона не просто інтегрує в собі положення ряду попередніх теорій (передусім «фрустрації-агресії» та соціального навчання), але і побудована з урахуванням багатьох принципів системного підходу (Дроздов, 2007).

Вивченню моделей кібербулінгу західних вчених, які забезпечують теоретичне підґрунтя для кращого розуміння внутрішньої суперечності психологічних та поведінкових процесів людини, котра потрапила в ситуацію деструктивності присвячена стаття В. Бедан (2022). Українська дослідниця, посиляючись на П. Сміта (2013), акцентує увагу на таких основних характеристиках кібербулінгу та його відмінностей від традиційного булінгу: 1) він вимагає певного ступеня технологічної спеціалізації, тому, наприклад, для створення підробленої особи кібербулер має володіти певними технічними навичками; 2) це форма непрямой прихованої агресії, якій сприяє невидимий та анонімний стан кіберхулігана; 3) останній зазвичай не спостерігає реакції жертви, що полегшує моральне відсторонення, а також сприяє залякуванню, оскільки через відсутність прямого зворотного зв'язку, співчуття чи жалю менш ймовірні; 4) різноманітність ролей глядачів є складнішою, ніж у булінгу; 5) розмір потенційної аудиторії, на яке направлено насильство є значно ширшим; 7) кібербулер має доступ до своїх жертв цілодобово (Бедан, 2022, с. 44).

Узагальнюючи різні підходи, Л. Найдонова (2018) пропонує розглядати поняття «кібербулінг» у широкому та вузькому сенсі. Авторка зосереджується на метакібербулінгу (широке розуміння), який включає різні види інтернет-ризиків, а також на «щасливому плесканні» – записі та розповсюдженні відеозйомки реальних подій або постановок булінгу та іншої небезпечної поведінки. «Цей восьмий тип кібербулінгу зазнав значних змін, оскільки включає створення будь-якого медіаконтенту під тиском кіберсередовища, пропаганду екстремальних практик (наприклад, смертельних селфі, адреналінового відеоблогінгу тощо)» (Найдонова, 2018, с. 150).

Метою статті є критичний соціально-філософський аналіз концептуальних моделей кібербулінгу.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні глибокому розумінню різних аспектів кібербулінгу сприяють дослідження в таких наукових галузях, як антропологія, біологія, етологія, конфліктологія, медицина, психологія, педагогіка, соціологія які стають важливим емпіричним матеріалом для побудови цілісної філософської концепції. Наприклад, актуальною

постає психологічна модель Барлетта-Джентіла (BGCM), яка зосереджує нашу увагу на таких важливих факторах цькування у віртуальному просторі: анонімності, визнанні того, що фізичні переваги індивіда не є важливими в онлайн-середовищі, взаємопов'язаності онлайн-агресії з кібержертвою (буллі) та ін. На нашу думку, BGCM є предиктором психологічної характеристики особистості, яка дозволяє прогнозувати виникнення деструктивних типів поведінки. Важливе місце в цій моделі займає поняття позитивного підкріплення (positive reinforcement), яке безпосередньо пов'язане з положеннями Загальної моделі формування поведінки (General Learning Model, GLM). Це психологічна концепція, запропонована Д. Джентілом, в якій відображено, як через повторюваний досвід, підкріплення та емоційні реакції у людини поступово формуються сталі поведінкові схеми. У контексті цифрового середовища ця модель пояснює, як взаємодія в онлайн-просторі – зокрема через соціальні мережі, чати або ігри – сприяє засвоєнню певних форм поведінки, у тому числі агресивної. Коли користувач отримує позитивне підкріплення за агресивні або принизливі дії (наприклад, схвальні коментарі, «лайки» чи відсутність покарання), така поведінка поступово стає для нього прийнятною і може повторюватися частіше. Отже, усі ці реакції посилюють агресивну поведінку тобто роблять її більш імовірною в майбутньому. Водночас анонімність, відсутність фізичного контакту та спрощене сприйняття емоцій інших людей знижують емпатію й відповідальність за власні дії. Унаслідок цього у свідомості користувача формується система переконань, у якій агресія в онлайн-середовищі розглядається як допустимий або навіть ефективний спосіб самоствердження чи реагування на конфлікт. Іншими словами, підлітки, які проводять значний час в соціальних мережах та інших цифрових середовищах та занурені в онлайн-ігри, можуть демонструвати знижену емпатію та підвищену ідентифікацію з агресорами, що робить їх більш схильними до участі в кібербулінгу (Barlett, 2012, 2017).

Крім позитивного потенціалу BGCM, ми повинні усвідомлювати її певні недоліки. На думку деяких дослідників, ця модель демонструє різний рівень надійності та обмежену перевіреність у крос-культурному контексті. Крім того, BGCM частково

спрощує феномен кібербулінгу, недостатньо враховуючи аспект віктимізації та індивідуально-особистісні характеристики підлітків, а також зовнішні соціальні умови (зокрема, стиль батьківського виховання, тип педагогічної взаємодії в школах специфіку використання цифрових технологій).

Важливим кроком в розумінні феномену кібербулінгу стала спроба об'єднати різні предметні аспекти дослідження людської агресії, пов'язані з когнітивними функціями особистості, афектністю та збудженням як опосередкованими ситуативними та персонологічними змінними. Мовиться про евристичний потенціал моделі К. А. Андерсона і Б. Дж. Бушмана. Використовуючи загальну модель агресії (GAM)¹, дослідники пропонують один із варіантів заповнення теоретичних прогалів в аналізі деструктивності та шляхи пом'якшення агресивної поведінки. Зокрема, на основі багатьох досліджень вони акцентують увагу на тому, що регулярна взаємодія з насильницьким контентом корелює із зростанням агресій, зменшенням емпатії та підвищеною толерантністю до насильства, що призводить до відповідних вчинків в реальному житті (Anderson, 2003). Хоча сучасні дискусії підтверджують складність вивчення впливу, наприклад, відеогри з агресивним контентом на деструктивну поведінку. Зокрема, К. Дж. Фергюсон з іншими науковцями аргументував, що відеоігри можуть бути як причиною агресії, так і способом емоційної регуляції та зняття стресу, в залежності від контексту їх використання та індивідуальних особливостей гравців. (Ferguson, 2022). Отже, частково підтверджується теорія фрустрації агресії, але не теорія впливу насильницького контенту.

Також, дослідження К. А. Андерсона і Б. Дж. Бушмана (2002) підтвердило високий ризик кібербулінгу між двома групами людей, які мають: 1) високу оцінку інтернет-спільноту, високий рівень самоефективності та соціальних навичок і низький рівень вербальної агресії; 2) низький рівень соціальних навичок,

---

¹ Хоча деякі дослідники звертають увагу на недостатні пояснювальні можливості «Загальна модель агресії» (GAM). Зокрема, пропонуються альтернативні моделі (наприклад, фрустраційна теорія агресії К. Дж. Фергюсона), а також можливість об'єднання GAM з «Двокомпонентною моделлю сексуальної агресії» Дж. Бурная.

високий рівень вербальної агресивності, а також високу оцінку інтернет-спільнотою та високий рівень самоефективності.

Представники моделі втручання у кібербулінг на основі загальної теорії злочинності (GTC) та теорії рутинної (повсякденної) діяльності (RAT)² зосереджують нашу увагу на соціально-технологічних аспектах проблеми. Так, Ч. Калуараччі, Д. Седера, М. Воррен зазначають, що «згідно з GTC, особи з низьким рівнем самоконтролю не здатні передбачити довгострокові наслідки своїх дій, тому, коли з'являється можливість, вони вдаються до делінквентної поведінки... RAT виокремлює три основні фактори, що призводять до вчинення злочину або девіантної поведінки: (1) ймовірний правопорушник, (2) наявність відповідної мішені та (3) відсутність дієздатної опіки. Незважаючи на свої відмінності, GTC і RAT можуть бути об'єднані для досягнення всебічного розуміння девіантної поведінки, оскільки вони є «взаємодоповнюючими» теоріями злочинності» (Kaluvarachchi, Darshana, Matthew, 2020, p. 3). На основі цієї моделі дослідники визначають кілька можливих напрямів запобігання онлайн-агресивній поведінці. По-перше, це зменшення можливостей для девіантних дій (наприклад, усунення соціального підкріплення серед однолітків), підвищення стійкості потенційних жертв. По-друге, ефективне та своєчасне посилення наглядових механізмів: як законодавчої та нормативної бази, так і онлайн-механізмів (центру допомоги Facebook/Twitter, налаштування конфіденційності, захисне програмне забезпечення, фільтри та системи управління доступом).

Серед сучасних підходів до вивчення кібербулінгу особливу наукову вагу має соціально-екологічна діатезно-стресова модель (Social-Ecological Diathesis–Stress Model), запропонована С. Свіпер і Ш. Хаймел. Вона поєднує екологічну теорію розвитку У. Бронфенбреннера з принципом «діатези – стресу», що походить із клінічної психології. Такий синтез дає змогу пояснити агресивну поведінку не як наслідок одного чинника, а як результат взаємодії вразливості людини і соціальних стресорів,

---

² Теорія рутинної діяльності (RAT) зазвичай використовується для розуміння факторів, що впливають на віктимізацію кіберзлочинців. Однак, існують суперечливі висновки щодо застосовності цієї теорії.

що набувають особливої значимості в цифровому середовищі. Модель відкриває значний методологічний потенціал для аналізу деструктивної поведінки підлітків, адже враховує як особистісні риси, так і контекстні фактори – від сім'ї до структур онлайн-комунікації.

Авторки статті «Розуміння психології булінгу: рух до соціально-екологічної моделі діатези-стресу» (2015) наголошують, що булінг – це не індивідуальний, а соціальний феномен, який розгортається в системі групових взаємин. «Цькування – це не просто діадична проблема між булером і жертвою, а визнане групове явище, що відбувається в соціальному контексті, в якому різні фактори сприяють заохоченню, підтримці або придушенню такої поведінки» (Swearer, Hymel, 2015, p. 345). Таким чином, підліткова агресія осмислюється як частина складної соціально-комунікативної системи, у якій поєднуються психологічні, культурні та технологічні детермінанти.

У межах цієї моделі ключову роль відіграє поняття вразливості (діатези) – тобто індивідуальної схильності або підвищеної чутливості до стресових впливів середовища. Уразливість не є патологічною рисою, а радше ознакою відкритості людини до світу, її здатності відчувати, співпереживати та реагувати. Проте в умовах цифрової комунікації ця відкритість може перетворюватися на джерело ризику. Підліток, який прагне прийняття й визнання, стикається з надмірним інформаційним тиском, анонімністю, публічністю оцінювання. «Ми розглядаємо булінг як стресову життєву подію, яка наражає вразливу молодь на ризик низки негативних наслідків... незалежно від типу участі (наприклад, булер, булер-жертва, жертва)» (Swearer, Hymel, 2015, p. 347). Отже, вразливість і стрес виступають базовими змінними, які визначають інтенсивність і форму деструктивних реакцій.

Особливе місце у моделі посідає також розуміння когнітивних і соціальних захисних факторів. Позитивне сімейне середовище, емпатійна підтримка однолітків, сприятливий шкільний клімат або наявність «цифрових опікунів» (правил, модерації, алгоритмів безпеки) можуть нейтралізувати дію стресорів. Як підкреслюють С. Свірер і Ш. Хаймел, «соціально-екологічна модель враховує взаємозв'язки у світі, в якому перебуває дитина, а діатезно-стресова модель дозволяє зрозуміти складність стресових

факторів та факторів ризику/захисту, які впливають як на залучення до булінгу, так і на втручання в нього» (Swearer, Hymel, 2015, p. 349).

Таким чином, соціально-екологічна діатезно-стресова модель має високий методологічний потенціал для вивчення деструктивної поведінки підлітків у цифровому просторі. Вона пропонує багаторівневу оптику аналізу – від індивідуальної уразливості до макросоціальних механізмів, що підтримують або стримують агресію. У цьому підході вразливість постає не лише як джерело ризику, а і як можливість розвитку емпатії, моральної чутливості та соціальної відповідальності, що відкриває перспективи для гуманізації цифрової взаємодії.

Для осмислення насильства з боку інтимного партнера Емі Слоттер і Елі Дж. Фінкель (2011) була розроблена модель «трьох І». Одним із головних питань, на яке прагнули відповісти американські психологині, було: чому деякі люди залишаються у токсичних відносинах або повторюють насильницькі сценарії? Запропонована ними модель описує, як руйнується міжособистісна ідентичність у процесі насильства: людина втрачає відчуття себе, стає ізольованою, а потім намагається знову інтегруватися у стосунки, навіть деструктивні (Slotter, Finkel, 2011). Для реалізації цього завдання Е. Слоттер і Е. Дж. Фінкель використали три поняття: ідентифікація (identification) – формування спільної ідентичності з партнером («ми»); ізоляція (isolation) – поступове обмеження соціальних контактів, емоційна й фізична ізоляція жертви; інтеграція (integration) – повторна спроба відновити стосунки через пристосування до насильства.

Згодом, спираючись на іншу розробку Е. Дж. Фінкеля моделі «трьох І» (Instigation–Impellance–Inhibition) Ренді Вонг, Крісті Чеунг, Бо Сяо (2018) адаптували її до контексту цифрових девіацій, зокрема для вивчення агресії в онлайн-середовищі, де аналогічні процеси соціальної ізоляції та повторної інтеграції виявляють себе у віртуальних комунікаціях. Згідно з цією моделлю, агресивна поведінка визначається взаємодією таких компонентів: інстигуючих (instigation) стимулів (провокацій, підбурювання), імпульсних (impellance) факторів (внутрішня мотивація) та інгібіторних (inhibition) механізмів (стримувальних чинників). Гонгконзькі дослідниці зазначають:

«спираючись на попередні дослідження, ми визначаємо віктимізацію в онлайн-середовищі та сприйняття онлайн-розгалмування як відповідно інстигуючі й імпульсивні сили кібербулінгу, тоді як самоконтроль виступає інгібіторною силою, що стримує його прояви» (Wong, Cheung, 2018, р. 249). Результати дослідження показали, що стать не є вирішальним чинником агресії в онлайн-середовищі; вирішальну роль відіграють індивідуальні особливості, рівень самоконтролю й соціальні умови цифрової взаємодії (Wong, Cheung, Xiao, 2018).

Висновки. Проведений критичний соціально-філософський аналіз концептуальних моделей кібербулінгу засвідчив про необхідність здійснювати подальшу роботу зі співвіднесенням основних понять, пов'язаних із цим феноменом, а також інтеграції різних підходів і концепцій у межах міждисциплінарного простору наукового знання. Саме така спрямованість забезпечує перехід від опису окремих випадків до виявлення глибинних закономірностей деструктивної поведінки.

Підтримуючи інших дослідників, ми акцентували увагу на евристичній цінності поняття «вразливість», яке проходить крізь більшість сучасних моделей. У філософському сенсі воно відображає екзистенційну відкритість людини до світу й іншого, у психологічному – позначає схильність до стресових впливів і соціальних тисків. У цифровому середовищі вразливість набуває подвійного значення: одночасно робить підлітків чутливими до маніпуляцій і агресії, разом із тим відкриває можливість розвитку емпатії та моральної свідомості.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на створення інтегрованої філософської моделі, здатної пояснити нові форми деструктивної поведінки підлітків в умовах інформаційно-цифрової реальності. Така модель може бути побудована на основі принципу єдності біопсихологічних, соціокультурних та екзистенційних вимірів людської поведінки. В її центрі – філософсько-антропологічне уявлення про людину, яке ґрунтується на засадах її принципової полісутності. Зокрема, В. Табачковський (2005) наголошує, що людина є: 1) істота біологічно недостатня; 2) людське існування є від початку проблематичним та драматичним, що виражається в 3) неусуваній відкритості людини як щодо позитивних, так і негативних можливостей;

4) про сутнісне розмаїття людини та світу людини, з чого випливає потреба 5) переосмислення традиційних нормативістських уявлень про сутнісні властивості людини як зібрання всуціль «розумних чеснот». Сучасна антропологічна думка приходиться до необхідності: 6) визнання умовності водорозділу між «нормативним» та «девіантним»; 7) реабілітації людської відчуттєвості як неодмінної передумови та свого роду критерію будь-яких рівнів світовідношення; 8) врахування царини «ендотимних» підвалин людського ества; 9) реабілітації вітально-організмичних чинників – «переспрямування» сил потягу, вітальної енергії на більш високі потреби духовної діяльності; 10) компенсації таких властивостей людини, як надмірна афективність та відсутність високорозвинутих і достатніх інстинктивних механізмів гальмування, які б перешкождали самознищенню такого виду. Також важливе значення має принципова антропологічна обставина, що 11) інстинкт агресії вдовольняється об'єктами, котрі його заміщують, значно легше, ніж більшість інших інстинктів, він знаходить у «сублімованій» агресії повне вдоволення. Саме через зазначену особливість, на думку В. Табачковського, 12) ідея переспрямування має величезну евристичну значущість як для антропології, так і для соціології, соціальної педагогіки та для освітянського заломлення останньої. Важливою антропологомою на сьогодні залишається 13) ідеал людської терпимості й самотерпимості (Табачковський, 2005).

Отже, методологічний потенціал концептуальних моделей кібербулінгу полягає у створенні багаторівневої системи аналізу деструктивної поведінки підлітків, що поєднує психологічні, соціальні та філософські аспекти. Ці моделі не лише окреслюють чинники виникнення агресії, а й указують на можливі шляхи її профілактики – збереження духовних основ сім'ї (релігійності, моральності, глибинного спілкування), розвиток цифрової емпатії, підвищення якості онлайн-взаємодій, формування критичного мислення, етичної культури та терпимості користувачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бедан В. Б. Проблема кібербулінгу у молодіжному середовищі: теоретичний аналіз. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 1. С. 42–47.

2. Вебер М. «Об'єктивність» соціально-наукового пізнання. *Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика.* /переклад з німецької, післямова та коментарі Олександра Погорілого. 1998. URL: <http://litopys.org.ua/weber/wbs09.htm>

3. Дроздов О. Ю. «ГАМ»: методологічний аналіз нової концепції агресивної поведінки. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. «Психологічні науки».* 2007. Вип. 49. С. 53–58.

4. Найдонова Л. А. Кібербулінг у підлітковому рейтингу інтернет-небезпек. *Психологічні науки: проблеми і здобутки.* 2018. Вип. 1. С. 141–159.

5. Табачковський В. Г. Проблеми педагогіки у світлі сучасної філософської антропології. *Філософія освіти.* 2005. № 1. С. 135–147.

6. Anderson C. A., Bushman B. J. Human aggression. *Annual Review of Psychology.* 2002. Vol. 53 (1). P. 27–51. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.53.100901.135231>

7. Anderson C. A. An update on the effects of playing violent video games. *Journal of Adolescence.* 2003. Vol. 27. Issue 1. P. 113–122 DOI: <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2003.10.009>

8. Ansary N. Cyberbullying: Concepts, theories, and correlates informing evidence-based best practices for prevention. *Aggression and Violent Behavior.* 2019. Vol. 50. URL: <https://2024.sci-hub.box/7711/c9b6073323d61927e37daa4a44bc6beb/ansary2020.pdf> DOI: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.101343>

9. Barlett C., Gentile D. Attacking Others Online: The Formation of Cyberbullying in Late Adolescence. *Psychology of Popular Media Culture.* 2012. Vol. 1(2). P. 123–135 DOI: <https://doi.org/10.1037/a0028113>

10. Barlett C, Chamberlin K, Witkower Z. Predicting cyberbullying perpetration in emerging adults: A theoretical test of the Barlett Gentile Cyberbullying Model. *Aggressive Behavior.* 2017. Vol. 43 (2). P. 147–154. DOI: <https://doi.org/10.1002/ab.21670>

11. Ferguson Ch. Video games, frustration, violence, and virtual reality: Two studies. *British Journal of Social Psychology.* 2022. Vol. 61. P. 83–99. DOI: <https://doi.org/10.1111/bjso.12471>

12. Kaluarachchi Ch., Darshana S., Matthew W. An Intervention Model for Cyberbullying Based on the General Theory of Crime and Routine Activity Theory. Australasian Conference on Information Systems (ACIS). Wellington. New Zealand. 2020. URL: <https://aisel.aisnet.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=acis2020>

13. Kersten R., Greitemeyer T. Human aggression in everyday life: An empirical test of the General Aggression Model. *British Journal of Social Psychology.* 2024. Vol. 63, Issue 3 P. 1091–1111 DOI: <https://doi.org/10.1111/bjso.12718>

14. Smith P. K. Cyberbullying y ciberagresión. *El acoso escolar y su prevención. Perspectivas internacionales* / A. Ovejero, P. K. Smith, & S. Yubero (Eds.). Madrid : Biblioteca Nueva, 2013. P. 173–190

15. Slotter E. B., Finkel E. J. I3 theory: Instigating, impelling, and inhibiting factors in aggression. *Human aggression and violence: Causes,*

manifestations, and consequences. Herzilya series on personality and social psychology /P. R. Shaver, M. Mikulincer (Eds.). Washington, DC, US: American Psychological Association. 2011. P. 35–52. DOI: <https://doi.org/10.1037/12346-002>

16. Swearer S. M., Hymel S. Understanding the psychology of bullying: Moving toward a social-ecological diathesis-stress model. *American Psychologist*. 2015. Vol. 70 (4). P. 344-353. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0038929>

17. Tkachenko O, Golubev O. The problem of children's openness to the destructive nature of digital technologies. *Challenges and opportunities of the modern risk society: socio-cultural, economic and legal aspects*: monograph; /Editors N. Varha, B. Hvozdetzka. Praha: OKTAN PRINT, 2021. P. 5–16.

18. Wong R. Y. M., Cheung C. L. K., Xiao B. Does gender matter in cyberbullying perpetration? An empirical investigation. *Computers in Human Behavior*. 2018. Vol. 79. P. 247–257. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.10.022>

REFERENCES

1. Bedan, V. B. (2022). Problema kiberbulinhu u molodizhnomu seredovyshti: teoretychnyi analiz [The problem of cyberbullying in the youth environment: theoretical analysis]. *Dnirovskiyi naukoviyi chasopys publichnoho upravlinnia, psykholohii, prava* № 1. S. 42–47 [in Ukrainian].

2. Veber, M. (1998). «Obiektivnist» sotsialno-naukovoho piznannia [“Objectivity” of social and scientific knowledge]. *Sotsiologhiia. Zahalnoistoreychni analizy. Polityka* /pereklad z nimetskoi, pisliamova ta komentari Olexandra Pohoriloho. URL: <http://litopys.org.ua/weber/wbs09.htm> [in Ukrainian].

3. Drozdov, O. Yu. (2007). «GAM»: metodolohichniy analiz novoi kontseptsii ahresyvnoi povedinky [“GAM”: methodological analysis of a new concept of aggressive behavior]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. «Psykholohichni nauky»* Vyp. 49. S. 53–58 [in Ukrainian].

4. Naidonova, L. A. (2018). Kiberbulinh u pidlitkovomu reitynhu internet-nebezpek [Cyberbullying according to the personal rating of the internet nebezpek] *Psykholohichni nauky: problemy i zdobutky* Vol. 1. P. 141–159. [in Ukrainian].

5. Tabachkovskiy, V. H. (2005). Problemy pedahohiky u svitli suchasnoi filosofskoi antropolohii [Problems of pedagogy in the light of modern philosophical anthropology]. *Filosofiiia osvity* № 1. S. 135–147. [in Ukrainian].

6. Anderson, C. A., Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*. Vol. 53 (1). P. 27–51. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.53.100901.135231>

7. Anderson, C. A. (2003). An update on the effects of playing violent video games. *Journal of Adolescence*. Vol. 27. Issue 1. P. 113–122. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2003.10.009>

8. Ansary, N. (2019). Cyberbullying: Concepts, theories, and correlates informing evidence-based best practices for prevention. *Aggression and Violent Behavior*. Vol. 50. URL: <https://2024.sci-hub.box/7711/c9b6073323d->

61927e37daaaa44bc6beb/ansary2020.pdfDOI:https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.101343

9. Barlett, C., Gentile, D. (2012). Attacking Others Online: The Formation of Cyberbullying in Late Adolescence. *Psychology of Popular Media Culture*. Vol. 1(2). P. 123–135 DOI: <https://doi.org/10.1037/a0028113>

10. Barlett, C, Chamberlin, K, Witkower, Z. (2017). Predicting cyberbullying perpetration in emerging adults: A theoretical test of the Barlett Gentile Cyberbullying Model. *Aggressive Behavior*. Vol. 43 (2). P. 147–154. DOI: <https://doi.org/10.1002/ab.21670>

11. Ferguson, Ch. (2022). Video games, frustration, violence, and virtual reality: Two studies. *British Journal of Social Psychology*. Vol. 61. P. 83-99 DOI: <https://doi.org/10.1111/bjso.12471>

12. Kaluarachchi, Ch., Darshana, S., Matthew, W. (2020). An Intervention Model for Cyberbullying Based on the General Theory of Crime and Routine Activity Theory. Australasian Conference on Information Systems (ACIS). Wellington, New Zealand. URL: <https://aisel.aisnet.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=acis2020>

13. Kersten, R., Greitemeyer, T. (2024). Human aggression in everyday life: An empirical test of the General Aggression Model. *British Journal of Social Psychology*. Vol. 63, Issue 3 P. 1091-1111 DOI: <https://doi.org/10.1111/bjso.12718>

14. Smith, P. K. (2013). Cyberbullying y ciberagresión. [Cyberbullying and cyberaggression] *El acoso escolar y su prevención: Perspectivas internacionales* / A. Ovejero, P. K. Smith, & S. Yubero (Eds.). Madrid : Biblioteca Nueva. P. 173–190 [in Spanish]

15. Slotter, E. B., Finkel, E. J. (2011). I3 theory: Instigating, impelling, and inhibiting factors in aggression. *Human aggression and violence: Causes, manifestations, and consequences*. Herzilya series on personality and social psychology /P. R. Shaver, M. Mikulincer (Eds.). p. 35–52. Washington, DC, US: American Psychological Association. DOI: <https://doi.org/10.1037/12346-002>

16. Swearer, S. M., Hymel, S. (2015). Understanding the psychology of bullying: Moving toward a social-ecological diathesis-stress model. *American Psychologist*. Vol. 70 (4). P. 344-353. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0038929>

17. Tkachenko, O, Golubev, O. (2021). The problem of children's openness to the destructive nature of digital technologies. *Challenges and opportunities of the modern risk society: socio-cultural, economic and legal aspects*: monograph. /N. Varha, B. Hvozdetzka (Eds.). Praha: OKTAN PRINT. P. 5–16

18. Wong, R. Y. M., Cheung, C. L. K., Xiao, B. (2018). Does gender matter in cyberbullying perpetration? An empirical investigation. *Computers in Human Behavior*. Vol. 79. P. 247–257. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.10.022>

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025